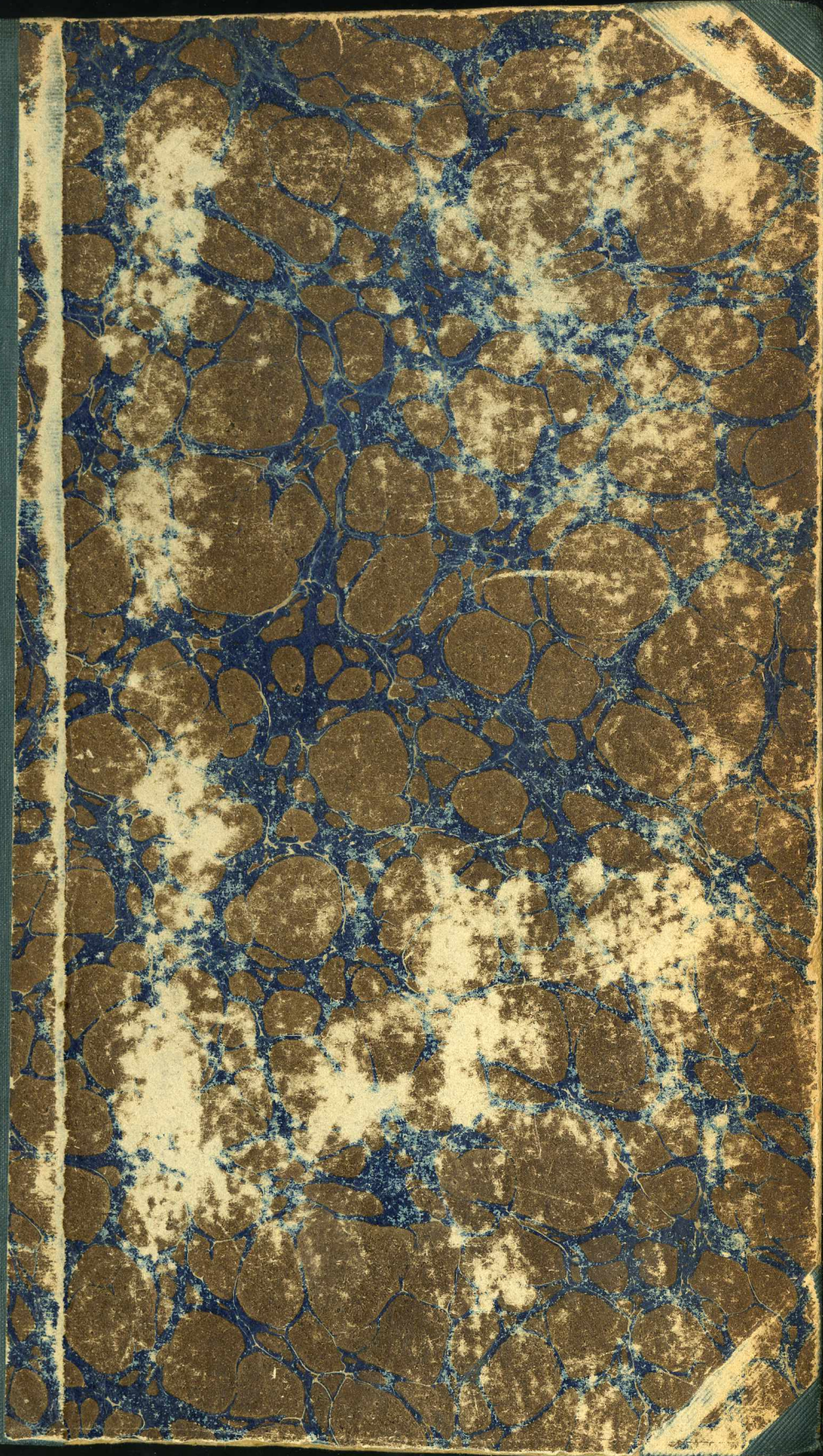

Politikai
röpiratok.

134.

134

1174

AZ EGYHÁZ

AZ

ÁLLAMHOZ VALÓ VISZONYÁBAN.

EGY SZÓZAT

A

„BARÁTOK“ KERESZTÉNY TÁRSULATÁTÓL.

„Hanem az igazságot követvén
szeretben, mindenestől fogva
nevekedjünk abban, a ki a fő,
tudniillik a Krisztusban.“

Efez. 4. 15.

A HARMADIK ANGOL KIADÁS UTÁN.

3.

BUDAPEST, 1875.

HORNYÁNSZKY VICTOR BIZOMÁNYA.

(BÁLVÁNY-UTCZA 20.)

6157200561507

DE BALLACI GÉZA.

ALLAMHÓZ VALÓ VISZONYÁBAN

ÉRTÉKESÍTÉS

BARÁTOK, KERESZTÉNY TÁRSULATÓL

Értékesítés a keresztyén társulattól
Budapest, 1875. évi. I. sz. 1. kötet.

A HARMADIK ANGOL KIADÁS UTÁN

BUDAPEST 1875

HÖRNYÁSZY UTJÁN, RIXOLDY ÁLLÁSÁN

Az egyház az államhoz való viszonyában.

A közvéleményt e pillanatban e nagy és fontos tárgyra vonatkozólag felette komoly kérdések foglalkoztatják a világ különféle részeiben. Kétségbe vonják az „államegyház“ jogosultságát és vezérelvességét, és úgy ezen intézmény jelentősége, mint az egyháznak az államtól való különválasztása és annak következményei oly kérdések, melyek magokhoz ragadják a közfigyelmet. E kérdéseket kívánjuk mi szent komolysággal, nyugodtsággal és bizalommal szemügyre venni. Vannak idők, melyekre alkalmazhatók az irás e szavai: „Még egyszer megmozdítom, nemesak a földet, hanem az eget is;“ de a keresztyén tudja, hogy az alap szilárd és ámbár a mulandó bizonytalan, az csak azért enyészik el, hogy a mi nem ingadozhatik, egyedül az álljon meg (Zsid. 12. 26, 27.)

Senki sem vonja kétségbe, hogy Krisztus gyülekezete semmiféle földi alapon vagy intézményen nem nyugszik. Maga az Isten fia által alapítottván, az államnak nemesak segítsége nélkül, de sőt ellenzése daczára jött létre és él maig is, századokkal ama hatalmas birodalom elenyészte után, mely vesztére törekedett; hogy egyre megújulva, megifjodva, folytassa küzdelmét a világgal.

Mielőtt amaz elmélekedésekbe bocsátkoznánk, melyek az előttünk fekvő kérdéseket közvetlenül érintik, néhány megjegyzést kívánunk tenni az „államegyház“ javára felhozott némely érvekre, melyek közönségesen a mozaikus intézményekből meríttetnek.

I. Mozaikus intézmények.

Isten nem vala „tanúbizonyosság nélkül“ a pogányvilágban sem, ámbár megengedé, hogy a népek (vagy pogányok) „saját utakon járjanak“ (Ap. Cselek. 14. 16, 17). De csak Izrael népének volt azon előjoga, hogy számára theokratikus kormány *) jutott osztályrészül. A

*) Megjegyzésre méltó, hogy a pogányság által kiképzett görög nyelv gazdagsága sem volt képes Josephust egy oly kifejezéshez juttatni, mely az ő nemzetének sajátos alkotmányát tisztán visszaadja. Csaknem mentegeti magát, midőn ezen új szót „theokratia“ behozza.

legfőbb lény e nemzetnek magát mint annak királya, szabadítója jelentette ki. Ő volt tárgya imádásuknak, forrása és kútfeje törvényeiknek. Ha e kor alkalmas lett volna a theokratia magas eszméinek megvalósítására; akkor az egyház és állam ugyanazon tért foglalták volna el és a két szó ugyanazon dicső ténynek leendett kifejezése. E szavakban: „Ti pedig legyetek nekem papi királyságom és szent népem“ (2 Móz. 19. 6.) ismerjük fel Izrael nagy hivatását.

Ámde csakhamar kitűnt, hogy a nép nem képezett „papi királyság“-ot. A nép lemondott ama dicső előjogról, hogy menyei királya elébe közvetlenül léphessen; és felségsértés, lázadás által méltatlannak mutatá magát az előjogra, melyre hivattatott. Sokáig tartott a nevelés, melyen Izrael népének át kellett esni, mielőtt az Isten királysága teljesen kijelentett. A törvény fenytékére volt szükség, de annak a Krisztusra vezérlő mesternek kellett lennie.*)

Nem a mi feladatunk itt közelebbről belebocsátkozni ama szent jelentések tárgyalásába, melyek az új testámentom ihletett tanai szerint az áldozatok, a szövetség sátorának és a templomnak szolgálata alatt rejlenek.

Ezek Krisztusra utalnak és róla tettek tanúbizonyságot; de benne véget is értek és teljesedésbe is mentek. Az új szövetség dicső ígéretei „tették óvá az első szövetséget.“ (Jerem. 31. 32. Zsidók 8. 7—13). A mennyiben ez utóbbi szertartási és tipikus vala, csak ideiglenes rendszert képezett és nem lehet, nem szabad a mostani egyház számára zsinórmértékül szolgálnia, miután a typus időközben valósult és azon lényeg által, melyet előképezett, kiszorított. Mindamellett vannak ezen előkészítő háztartásban is oly ismérvek, melyek megérdemlik, hogy azokat közelebbről szemügyre vegyük.

Először. A tizedet illető rendelkezés egészen különös módon az izraeliták sajtóságos viszonyaihoz vala alkalmazva. Egész Kanaan földje Izrael népének jutott osztályrészül, Isten fennhatósága alatt, mint az ő szabad ajándoka. Ennélfogva világosan kimondatik, miszerint a tized az ő tulajdona (3 Móz. 27. 30); és azzal, mint olyannal bántak, a mi Isten különös szolgálatára van szentelve. A nemzet oly tagjai számára fordítatott az, kiknek osztályrészők maga Isten volt és a kik ennél fogva az ország kisorsolásánál kizárattak az osztályrészből (4 Móz. 18. 20—24). Megjegyzésre méltó, hogy az egész ó testámentomban szembeötlőleg egyáltalában semmi intézkedést nem találunk a tized erőszakos behajtására nézve. Úgy látszik, minden a tizedfizető lelkiismeretére vala bízva. (V. ö. 5 Móz. 26. 12—15).

*) Vessd össze 2 Móz. 20. 19; 20—22. részt. Ezékiel 20. 25, 26. 2 Kor. 3. 7—9. Galat. 3. 24.

Ama nagy elv, melynél fogva az ember szolgálatának, teremtője iránt, önkényesnek és kényszer nélkül valónak kell lenni, és abba az államnak bele avatkozni nem szabad, még szembetűnőbben lép elő a szövetség sátorának felállítása és a templom építése alkalmával. A törzsek által ezen ünnepélyességeknél hozott áldozatok „önkéntesek“ valónak (2. Móz. 36. 3—6: 1 Kron 29. 5—9). Kényszerdíjnak eszméje úgy látszik, sem Dávidnak, sem Salamonnak eszébe sem jutott s még kevésbé Mózesnek. Ama háztartás mellett még gondolni sem lehetett arra, még keleti törvényszék előtt sem, hogy kényszerfizetésnek vagy törvényesen kizsarolt áldozatoknak helye lehessen annak szolgálatára, a ki a lélekben való imádást kívánja. „És örvendeze a sokaság, hogy szabad akaratjukból adnának, mert tiszta szívökből adakozának: Dávid király is lőn ezen nagy örömben“ (1 Kron 29. 9).

Másodszor. Az izraelita gyülekezet szervezete isteni és belső szellemi természetének ismertető jeleit hordta magán, a mennyiben a papi hivatal mellett a prófétaságnak szabad kifejlődést engedett. Mózesnek Józsuához intézett emlékezetes mondása egy oly maradandó intés, mely még mai napig is szól mindazoknak, kik a szentlélek működésének szabadságát korlátolni akarják: „Avagy én érettem irigykedel-e? Vajha az Úrnak minden népe próféták volnának és adná az Úr az ő lelkét beléjük!“ (4 Móz. 11. 29). A bírák és még inkább a próféták tanúbizonyosságot tettek az Isten lelkének a gyülekezetben való közvetlen jelenlétéről. E férfiak választása nem volt sem valamely törzshöz, sem valamely családhoz vagy nemhez kötve. Sámuel, Jeremiás és Ezékiel Lévi törzséből való volt; a nagy próféták: Illés, Dániel, Ezsaiás és Ámos ugyanazon szabad szellem működését hirdették más törzsek között, melyekről a papságot illetőleg sehol említés nem tétetik. Mirjam, Hannah, Deborah és Hulda az ember szellemi természetének egységéről és arról tesznek tanúbizonyosságot, hogy a legfőbb lény lelkének adományait ép oly gazdagon osztogatja szolgálóinak, mint szolgálóinak.

Különösen a próféták voltak azok, kik által a zsidó gyülekezetben folytonosan tétetett tanúbizonyosság a bálványozás, a világ szeretete és a test kívánságai ellen. A törvény mély értelme, a típusok jelentése és a szellemi áldások, melyek annak királyságából keletkeztek, a ki szenvedett, hogy uralkodjék, azok által lett egyre világosabban kinyilatkoztatva; — és a hívő, ki most az ó-testamentomot az újnak világánál olvassa, egészen tisztán és világosan követheti e dolgok isteni lefolyását és előhaladását és pedig nem a l é n y e g r ő l a z á r n y é k r a hanem a képről a képezettre, a testről a szellemire, a földről a mennyre.

II. A keresztyén gyülekezet alapítása.

„Az idők teljessége“ bekövetkezett (Gal. 4. 4). Az előkészítő munkát be volt fejezve. „Az ige testté lett.“ Szeplőtlen igazságban folytatott életben, a kimeríthetlen szeretet és fáradhatatlan könyörületesség szolgálatában, a szenvedésekben, gyalázatban és végre a halálban lett nyilván való az Ő dicsősége „mint az atya egyszülött fiának dicsősége, ki teljes vala kegyelemmel és igazsággal.“ (Ján. 1. 14). A király megjött, mint „igazságos és szabadító“ (Zak. 9. 9). Mily könnyű lett volna neki, kinek „minden hatalom adatott az égen és a földön“ gyülekezetét a világ királyságainak birtokbavétele által megállapítani; és ő — mily nagy jelentőségű e tény — vonakodott hatalmát ily módon érvényesíteni, vagy országát a földön ily módon megállapítani.

A keresztyén gyülekezet, alapításakor az állammal nemcsak hogy semmiféle összeköttetésben nem volt, de sőt annak isteni alapítója az ily összeköttetést határozottan visszautasítja. „Az én országom“ mondja nyomatékosan — „nem e világból való.“ (Ján. 18. 36). Így szól tanítványaihoz is: „Tudjátok, hogy a pogányoknak fejedelmek uralkodnak azokon és a kik hatalmasok, hatalmaskodnak azokon. De nem úgy léssen ti közöttetek, hanem a ki köztetek nagy akar lenni, legyen a ti szolgátok“. (Máté 20. 25. 26). Mint oly király, kiben a törvénynek minden igazsága teljesezésbe ment, eltörülte a zsidók régi alkotmányát és isteni tiszteletét; de nem azért, hogy akkor talán valami új nemzeti alkotmánynak vagy nemzeti vallásnak vesse meg alapját. Igaz, hogy az embereknek az ő járma alá kell hajolniok, de e járom szellemi járom Jézus Krisztus vallása soha sem volt egyedül a zsidók vagy a pogányok számára szánva, annak eleitől fogva az egész világot átkarolni volt hivatása.

Háromszáz éven át, a keresztyén gyülekezet fenállásának ama nehéz időszakában, midőn annak inkább mint valaha külső segílyre lett volna szüksége; a gyülekezetnek nemcsak nem vala semmi nemzeti léte, de sőt a kizárólagos nemzeti szellemmel határozott ellentétben állott; tanúbizonyosságot tett, szemben a hideg és ellenséges világgal, annak szellemi jelenléte és fenntartó szeretetéről, a ki meghalt, nemcsak egy népért, hanem a föld minden népeiért. Egyedül ennek ereje által vert a keresztyénség. — e világ államaival való összeköttetések által nem gátolva — oly mély gyökeret, és terjedt oly messzire, hogy a föld minden népeire ellenállhatatlan hatalmat gyakorolt. Akkor mondatott ki a

nagy szó: „Unam omnium rempublicam agnoscimus mundum.“*)

Valamely törvény által elismert nemzeti egyháznak eszméje az első három századbeli keresztyének képzelete előtt egészen idegen vala. Caesar hatalma az ő fogalmaik szerint egészen más körben uralgott és mint világi hatalomnak Krisztus országában semmi tekintélye nem volt. A keresztyénség eleitől fogva szellemi intézmény volt, a szívnek vallása, melyet a népek és fajok előítéletei és határai nem korlátoztak, mely világi hatalmak segítségére nem szorult.

Találunk továbbá Izrael alkotmányának és gyülekezetének úgy alapjában mint kifejlődésében elegendő ismertető jelet, mely Isten jelenléte és kormányáról tanúskodik. Ama nagy tettek, melyek a zsidó gyülekezet előmenetelét jellemzik, lelkes embereknek isten által rendelt cselekvései. Ámde mily kevés található ebből azok viseletében, kik fővédői az állam beavatkozásának a keresztyén egyházba! Nézzük Constantin császárt, az elsőt, kinél az ilyenű beavatkozás tényleg előtűnik. Mi van ezen férfiú jellemében vagy életpályájában olyas, a mi ezen újjítást ajánlatossá tehetné? ő sikerdús harcos volt, egy félig pogány, félig keresztyén kényúr, fiának és valószínűleg nejének is gyilkosa. Miután a niceai zsinaton a püspökök egy gyűlésében elnökölt, elhalasztá, — már akár politikai okokból, akár babonaságból, — a keresztyén vallás végleges felvételét élete utolsó pillanataira. Ám nevezhetik őt „Nagy“-nak, ha tekintik tetterejét, melynek benyomását az egyház külső viszonyaira nézve tizenöt század sem volt képes eltörölni; de különben oly férfiú volt, a ki mind magában, mind az általa kormányzott birodalomban a „vas“ és „agyag“-nak oly vegyülékét rejté, mely őt a történelem egy megoldatlan rejtélyévé tette (és ő az is fog maradni). A mi az ő politikájának eredményét illeti, kimondjuk, a mit egy újabb egyháztörténelemíró nyíltan beösmert, hogy Constantin uralkodása arról tesz tanúbizonyságot, miszerint azon állam, mely a keresztyénség előmozdítására földi, világi hatalom segítségével törekszik, gyakran több kárt tesz e szent ügynek; mint ama földi hatalom, mely a legnagyobb gonosszággal áll a keresztyénséggel szembe.***)

III. Államegyházak alakulása.

A század jelleme, melyben az egyház az állammal összeköttetésbe lépett, szintén nem sok bizalmat önt belénk.

1. A despotismus több mint 3 századán keresztül megszokták a rómaiak a főpap (pontifex maximus) hivatalos működését, mellyel Augus-

*) Tertulliani Apologia C. 38.

**) Neander Kirchengeschichte.

tus óta a császárok közönségesen fel voltak ruházva, a császári előjogoktól elválhatatlannak tekinteni. E működés a vallás mérvadó vezetését foglalta magában az állam részéről. Ezt Constantin is, mint természetes dolgot, igényelte a maga részére és a címzet daczára a keresztyén hitre való áttérésnek közvetlen utódai közül még legalább hat viselte. Ily módon szoktak hozzá mind az uralkodók, mind a népek az államnak a vallásos dolgokba való beavatkozásához; sőt a keresztyének is, a csábító befolyásoknak engedve, készek voltak ezt a magok javára elfogadni, nem sokat gondolva azzal, hogy az ily beavatkozás pogány, és az evangéliom valódi szellemével homlokegyenest ellenkezik. Ámde ez nem volt az egyetlen ismertető jel, mely az egyházban egyre növekedő romlást jelzé.

2. Az apostoli kor keresztyéneinek együgyű jámborsága a közönséges és házi életnek mindennapi kötelességeit megszentelé és nemessité. A házasság és mindazon szent viszonyok és vonatkozások, melyek abból keletkeznek, új megszentelést nyertek. De Constantin és Theodosius korában egy romlásra vezető rendszer lépett fel, mely még azt is merészelte megtámadni, a mit Isten megszentelt. A házastársaknak, a nőnek, a szüléknek szent kötelékeit némelyek kicsinylették, miután az tanította, hogy a szerzetesek és apácák úgynevezet angyali erényei elébbrevalók. A vallásos felbuzdulások a klastromi magányban és nem parancsolt askesisben kerestek kielégítést. Az emberek hiába igyekeztek a maguk felett való győzelmet kivívni és e mellett elvonták magokat a számukra rendelt küzdelemtől a világgal. A szentségnek egy hamis zsinórmértékét fogadták el, és ennek természetes következménye az lett, hogy a képzelt erények utáni lőtásfutás a közönséges kötelességek teljesítését háttérbe szorítá. A vértanúk ereklyéi iránti tisztelet csakhamar az ő lényöknek becsülésére és közvetítésöknek használatosságára vezetett, mely pedig a szentírás tanaival homlokegyenest ellentétben áll. A szertartások szemlátomást szaporodtak, úgy hogy Augustinus, a ki annyira teljes vala szeretettel, a mely mindent tűr, így volt kénytelen írni barátjának, Januariusnak: „Ámbár Isten a maga kegyelmében azt akarja, hogy a mi vallásunk szabad legyen, és csak néhány, kevés, félre nem magyarázható formához legyen kötve; mégis annyi szolgálai teherrel rakták meg azt, hogy a zsidók állapota türhetőbb,“ (mint a Krisztus egyházának állapota). Ha a tiszteletreméltó Augustinus tanúbizonysága szerint a keresztyén egyház állapota a 4-ik században ilyen volt, méltán kérdjük, hogyan lehet egyáltalában oly egyházi rendszereket helyeselni, melyek nagyrészt a már akkor szokásban volt tévedésekre támaszkodnak? Hogyan ismerhetjük el azt példányegyház gyanánt, mely felől Chrysostomus panasolja — összehasonlítván azt az apostoli kor egyszerűségével, melyben mindent

Isten lelke intézett — „de most“ — így folytatja „alig van nyoma az ily állapotnak. Az egyház most egy asszonnyal hasonlítható össze, ki fiatal-kori szerénységét elvesztette és előbbi boldogságának csak némely jeleit és ismérveit viseli magán; a ki elveszté minden drágaságait és csupán szekrényei és edényei vannak még meg, melyekben kincseit tartotta. Egy ily asszonnyal lehet mai napság az egyházat összehasonlítani.“

Pál apostol is csakhamar előre látta, hogy némelyek a hittől el fognak szakadni és ő biztosítja a hívőket, hogy a gonoszság már titokban mozog, és inti az Efezusbeli véneket, hogy „közöttök is támadnak olyanok, kik ellenkező dolgokat szólnak, hogy a tanítványokat eláltassák“ (1 Tim. 6. 1—3: 2 Thess 2. 7: Apost. Csel. 20. 30.) E komoly újmutatásokat véve tekintetbe egyáltalában nem csodálkozunk, hogy a búza között a gyom csakhamar felütötte fejét. Ennél fogva semmit sem fogadhatunk el a következő századokból isteni gyanánt, bármily jó legyen is az, a mi az új testámentom egyszerű tanával meg nem egyezik. Ez egyedül a Jézus Krisztusban való igazságnak nagy és örök kútforrása. Az egyház életerejé mindig ezen igazság teljes elfogadásától függ, és annak a szent élet általi valószínűségétől a szent lélek behatása alatt. Időről időre tetszett az Istennek az ő kegyelméből ezen igazság élő ereje mellett tanúbizonyságokat támasztani. Vigasztaló és tanulságos arra figyelni, mennyire megtartotta az minden romlása daczára isteni eredetét és a mi hűségünkre való kizárólagos jogát; miként szaporodnak egyre a bizonyítékok arra nézve, hogy minden sülyedés, minden nyavalygás az egyházban az azt követő bajokkal együtt soha az ezen igazsággal megegyező alázatos, önmegtagadó életnek, hanem mindig az attól való eltérésnek a következménye. Az új testámentom álláspontjáról nagy okunk van a Constantín és Theodosius alatti egyházi intézmények idejére, mint a sajnós és növekedő eltérés időszakára utalni. És ha — egy híres író szavaival élve — „az egyház alakja Chrysostomus idejében már ennyire megváltozott, mit gondoljunk a sötétség időszakáról, mely azt követé?“

IV. Az eredeti keresztyénség és az államegyházak korszaka közötti különbség.

E művecskében rövideden csak néhány pontot sorolhatunk fel:

1. Az új testámentom tana szerint Jézus Krisztus az egy áldozat a bűnért, az egy közbenjáró Isten és emberek között. Ő általa van minden hívőnek azon előjoga, hogy egy lélek által szabadon léphessen az atya elébe; és mindnyájan ugyanazon lélek részesei. Senki sem hozhatja az ő atyafia szívét áldozatul; egy ember sem és az emberek egyik osztálya sem imádkozhatik és járhat közben a többiért.

Éppen azért az új testámentomnak a keresztyén tanítókra és pásztorokra vonatkozó tanai soha sincsenek áldozatokra vagy papi közbenjárásra vonatkozással. Kivéve a szónak könnyen érthető használata mellett, ha a zsidók vagy pogányok áldozó papjaira alkalmaztatik, használtatik a „pap“ kifejezés egyesegyedül és pedig vagy Krisztusról magáról vagy képes értelemben az ő népéről, mely az ő megváltó szeretete által képesítettett szellemi áldozatokat hozni, melyek Isten előtt ő általa kedvesek. „A papi cím egyetlenegyszer sem alkalmaztatik az evangyéliom szolgáira. Az egyetlen papok az evangyéliom napjaiban, kik az új testámentomban e nevet viselik, a szentek, e keresztyén közösség tagjai. Minden keresztyén ez értelemben egyiránt pap.“

Dicső a keresztyén közösségnek eszméje, a mint az az új testámentomban rajzoltatik és pedig ama levelekben, melyeket Pál apostol az első négy legfontosabb gyülekezethez intézett. Az apostol tana szerint az egész gyülekezet „Krisztus teste,“ mindnyájan „egy szellemtől áthatottak“ és e szellem által közösségben Krisztussal a fővel. Az ő előadása szerint a lélek adományai feltámadott urunk jelenlétének és szeretetének tanúbizonyságai. Az adományok „különbélek“ voltak és egyetlen tag sem bírt azoknak sem birtokára sem gyakorlására nézve egyedárúsággal. A jövendőlés adománya, mely úgy magyaráztatik, mint az embereknek Isten által adott beszéladomány, mely „hasznos a javulásra, intésre és vizsgálatásra,“ az apostol által mint különösen kívánatos dolog ajánlatik (1 Kor. 14. 1—3). Világosan kimondja Pál apostol, hogy „mindnyájan jövendőlhetnének, egyik a másik után, hogy mindnyájan tanuljanak és intessenek.“ E szentesített szabadság az ő véleménye szerint egyáltalában nem megegyeztetetlen ama parancsossal, hogy „mindenek tisztességesen és rendesen menjenek“ — a mit ugyanakkor szívökre köt; és ámbár minden adományt meg kell vizsgálni, a lélek adományát még sem szabad elfojtani, vagy a jövendölést megvetni. *)

Ezen eszme tökéletes megvalósítására mindenesetre szükséges, hogy a gyülekezet, vagy legalább annak lelki tagjai, de különösen előljárói Jézus Krisztustól való teljes függésben maradjanak. Azon mértékben, a mint e függés hiányzik, fog a rend és

*) Vesd össze 1 Kor. 12—14. Efez. 4. 4—12. 1. Thess. 5. 19—21. Rómab. 12. 1—8. Péter apostol egyező tanúságával 1 Péter 4. 10, 11. Az antiochiai gyülekezetben voltak „próféták“ és tanítók. Apost. Cselek. 13. 1. Judas és Silas „próféták“ voltak. Apost. Csel. 15. 32. Pál apostol egy oly háznál volt vendégül Caesareában, hol négy leány „jövendölt“. Apost. Csel. 21. 8, 9.

illedelem megzavartatni. Justinus martyr, ki a második század közepén élt, fontos tanú arra nézve, hogy a lelki adományok úgy férfiak, mint nőkben egész az ő idejeig a gyülekezetben el voltak ismerve. Ő a prófétai adományok folytonos bírásáról a gyülekezetben úgy szól, mint a régi evangyéliomi ígéretek beteljesedéséről és mint ama szellem folytonos jelenlétének tanúbizonyságáról, melytől az adományok származtak. *) Egy későbbi író szerint, kit Eusebius idéz, az Apostol bizonyítja, hogy a jövendölés adományának a gyülekezetben az úr utolsó eljöveteleig meg kell maradnia **). Célzások a „jövendölés szabadságát“ illetőleg Irenaeusnak és több írónak műveiben is fordulnak elő egész a harmadik század kezdetéig. ***) Azon időtől fogva a nyomok egyre homályosúlnak, és általában el van fogadva (mi jogon, az még bizonyításra vár) hogy a prófétai adomány, úgy mint az apostolok közvetlen helyeslése mellett gyakoroltatott, a míveltség és tudomány közönséges gyakorlatai által helyettesített. †) De vajon eléggé megfontolták e ama befolyást, melyet az ily fontos adomány elnyomása vagy elszoktatása a gyülekezetre gyakorolt? A változás lehet hogy zajtalan vala, de annál behatóbb. Az összegyülekezések hétről hétre történtek. Az isteni tiszteletek, — melyeknek az új testámentomban csak kevés, ha egyáltalában némi világos nyomaira akadunk és melyek a valószínűség látszatával a zsidó zsinagógák szokásai utánképzésének tulajdoníthatók, a mire a 2-dik és 3-dik századbéli írásk utalnak ††) — úgy látszik, hogy egyre szabályosabb alakot vettek fel. Az evangyéliom predikálása, mely eleinte a „szentlélek tanúságtétele“ által a maga egyszerűségében erőteljes vala, úgy látszik, hogy mindinkább a püspököknek vagy presbytereknek hivatalos beszédeire szorítkozott; jellemében mindinkább szónokivá, az emberi tudomány és képzettségtől egyre függőbbé vált. †††)

*) Justinus martyr beszélgetése Tryphonnal 82, 87 és 88 §§. melyben mondja: „Világos, hogy vannak férfiak és nők mi közöttünk, kik a lélek adományát vették“.

***) Eusebius Eccles. Hist. lib. V. c. 17.

†††) Lásd: Irenaeus: adv. haeres. lib. II. c. 32. §. 4: Euseb. Eccl. lib. III. c. 27, lib. V. c. 17, 18.

†) Lásd Mosheim de rebus Christianis ante Constant. pp. 130. 131.

††) Justinus martyr Apol. I. c. 67. Tertull. Apol. c. 39.

†††) Origenes (a Rómaikhoz írott levélhez készített commentárjában) néhány találó megjegyzést tesz amaz ellentétre nézve, mely az „emberi bölcsesség“ nek már akkor gyakori alkalmazása között, — mely „nagy tetszéssel fogadtatott,“ de a hit és meggyőződés számára kevés gyümölcsöt hozott — és azoknak együgyü, előre ki nem gondolt nyilatkozatai között létezett, a kik beszéltek a nekik ajándékozott lelki adomány szerint, és általában gyakran a hitetleneket megtéríték és az álmosokat felébresztették. Chrysostomus napjainban a predikáció hallgatásának szokása annyira háttérbe szorítá az imádat, hogy gyakran gáncsolja a harsogó tapsokat és egyéb tetszésnyilatkozatokat, melyek őt a predikálásban zavarták. Lásd Neander: Leben v. Chrysost. 255—257. lap.

Valjon tévedünk-e midőn attól tartunk, hogy e megváltozott körülmények között a nép feltámadott és élő urától való függésének érzete, ha észrevétlenül is, lassanként átvivődött a pásztorokra, kik fölibe voltak helyezve. Ha erre nézve nem is lehet egyenes bizonyítékokat nyújtani, mégis igen nevezetes ama tény, hogy azon időszak, melyben a prófétai adomány megszűnt volna, éppen ama század vala, melyben a püspökök és presbyterek a gyülekezet irányában azon új viszonyt kezdték magokévé tenni, mely őket a „szolgák és pásztorok“ szerény állásából csakhamar a „papok és közbenjárók“ rangjára emelé.**) E változás azonban nem kizárólag nekik tulajdonítandó. A nép is hozzá adta a maga részét. Ugyanazon arányban, amelyben a gyülekezet tagjai szünedeztek bizalmukat egyedül Krisztusba helyezni, hűtlenségök által elvesztették az életerőt, mely által egyedül vehettek győzedelmet a világ felett, és lemondtak ama menyei főpapság teendőiről, melyre hivatattak. E teendők mindinkább egy választott körre szorultak, úgy hogy a 3-ik században ama szó, melyet Péter apostol az egész gyülekezetről használt, (nevezetesen „Isten öröksége“**), kizárólag azokra alkalmaztatott, kik az evangyéliom szolgálatában működtek; ép úgy mint később, midőn a szerzetesi élet különös szentsége lábra kapott, a „lelkészség“ maga is „világi papok“ és „áldozár“-okra lett elkülönítve. A kifejezés „pappá (áldozó pappá) tenni“ vagy „lelkészsé lenni“ a clericalis functiók bitorlására kezdett felhasználtatni. A népet mindinkább és inkább kizárták az egyház munkája és vezetésében őt megillető részéből. Sőt még az is, a miről Cyprián még a 3-ik század közepén, mint természetes dologról beszél, nevezetesen a népnek jelenléte (vagy „segítőleg“ vagy „beleegyezőleg“) minden fontosabb tanácskozmánynál, lassanként megszűnt; noha évszázadokon keresztül nem választatott püspök a nép szava nélkül és megválasztása után egy püspök sem tehetett valami fontosabbat a presbyterium beleegyezése nélkül.***)

2. Isten fia az isteni fenség szavaival hirdeti, hogy az új testámentomi isteni tiszteletnek lényeges ismertető jelei a lélek és az igazság. „Eljövend még az idő, midőn sem ezen a hegyen, sem Jeruzsálemben nem imáandjátok az atyát. Az Isten lélek, és a kik őtet imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják“ (János 4. 21, 24). „Semmi oltár, semmi kép, semmi templom“ ezek voltak ama sajátása-

*) A kifejezés „pap“ (áldozó pap) Tertullian és az őt követő írók által gyakran használtatik. Mily kiterjedést vett később e papi eszme, az az „Apost. Constit.“ műben passim látható. Pld. lib. 11., C. 26, hol a püspök „Istennél való közbenjáró“-nak és „Isten után való földi Isten“-nek neveztetik.

**) 1 Péter 5. 3 az eredeti szövegben.

***) Concil. Carthag. IV, can. 22. 23.

gok, melyek az első gyülekezetek vallásos összejövetelait a világ előtt kitüntették.**) A ránk maradt néhány keresztyén beszédek legszebbjei, emez egyszerűség melletti védbeszédek a pogányok gáncsolódásai ellen. Origenes, Celsus ellen intézett iratának egy emlékezetes helyén, önmagát múlja felül, midőn a bálványtemplomban lévő hazugság tarka pompáját összehasonlítja az egyház együgyű, szívből fakadó és még fel nem piperézett isteni tiszteletével; Phidias és Polyelét élettelen és elmulandó szobraikat az új teremtésnek élő és maradó igazságaival, melyek a hívők szívében Isten lelke által teremtettek.***) Midőn a papi eszmék felléptek, eltűnt eme tisztos egyszerűség. A közös vasesorából, melynél az első keresztyének egyesültek, hogy megemlékezzenek üdvözítőjük szeretetéről, áldozat lett; ámbár századokig még mindig szellemi áldozat; az asztalból lett oltár, a szolgálkból lettek papok, az egyszerű gyűlhelyekből pompás templomok. Már a harmadik század elején találunk Tertulliánál leplezetlen hivatkozásokot a hagyományokra, ama becsúszott szokások igazolására, melyekre szentírási hely nem vala található.***) Nem is tűnt le azután e század „az egyház szertartásaiban való nagy szaporodás“ nélkül. †)

Constantin uralkodása ezen irányoknak aggasztó terjeszkedést adott. Kiáltó ellentétben az Idvezítő szavaival (ki a szív megszentelése által valamely hely különös szentségét mindenkorra eltörlé) az első úgynevezett keresztyén császár nagy pompával egy keresztyén „templomot“ emeltetett, ott hol állítólag az Idvezítő sírja fekvék. Az ő saját, és anyjának Helénának védelme alatt adatott egy új, ha nem első lökés, az ereklyék kutatására ama fakereszt állítólagos feltalálása által, melyen az Idvezítő meghalt.††) Ez csakhamar hasonló felfedezéseknek csaknem hihetetlen többszörösítését és végre a halottak és azok képeinek oly tiszteletét idézte elő, melyet a valódi imádástól megkülömböztetni nem egy könnyen lehetett. Mennyire igaz és jelentőségteljes leírás, melyet Hieoronymus ad az egyházzól, a mint azt maga előtt látta: „Hatalomra és gazdagságra nézve nagyobb, de erényre szegényebb, mióta keresztyén uralkodók befolyása alá került.“

Most tovább mehetnénk, ha jelen korunk hajlamai még egy másik elmélkedésre nem készítenének. Ily egyre nevedő benyomások mellett nem csodálkozhatunk, hogy az eredeti vallásos ének, az úrnak szentelt „szívből“ való éneklés a 3-ik század közepe táján a mű-

*) Minucii Felicis Octavius §. 10. 32. pp. 61 160, ed. Davis.

**) Origenes contra Celsum lib. VIII. c. 17—19. pp. 389. Ed. Spenc.

***) Tertullian. de Corona militis c. 3.

†) Dr. Swainson, The Nicene and Apostles Creed p. 42.

††) Vessd össze a tekintélyeket Isaac Taylor's Ancient. Christianity II. kötet pp. 277.

vészi kardalnak és később Ambrosius és Gregorius erőteljes énekének volt helyt adni kénytelen. De felette figyelemre méltó, mennyi ideig tartották fel az óvást az apostoli kor tisztább korszakának eszméi az élettelen hangszereknek az élő Isten szolgálatába való bevegnyítése ellen. Tény, a mit keresztyén társaink komoly figyelmébe ajánlunk, hogy amaz eszmék több mint tizenkét évszázad hosszú tartama alatt az orgonák használatát a nyilvános isteni tiszteletnél tényleg kizárták. Aquinoi Tamás 1250 körül Bingham pontos idézése szerint még ezeket írja: „Az egyház semmiféle zenei hangszereket nem használ, mint a milyenek a hárfa és a czitera, hogy Istent azzal dicsérje; nehogy úgy lássék, mintha a zsidó szokásokat akarná utánozni.“

Örömmel ismerjük el mindazokat, a kik valamely korszakban gyümölcseik által megmutatták, hogy Krisztus egyetemes egyházának voltak tagjai, habár egy árendszer járma alatt meghajoltak is. De midőn a szolgáltnak megadjuk a kellő tiszteletet, nem szabad őket az úr fölébe helyeznünk. És nem titkolhatjuk el magunk előtt, hogy a 3-dik század óta a bűnös emberi természet visszafelé törekvő hajlama nyilvánul a papi bitorlások szaporodásában, a szertartások nevededő pompájában, a formák többszörösítésében, a külsőségekre és szertartásokra való nagyobb súly fektetésében és az önválasztotta szolgálat ereje és hatásában való általános bizalomban. Az igazság isteni szava lassanként elízetlenült a világgal való összekeveredésében. Midőn az egyház világi túlhatalomra vergődött, átsavanyodott, és azon arányban, melyben átsavanyodott, erőtelenné lett és a világ szelleme által megrontatott. Lassú, de biztos volt a menyei élet hanyatlása és e hanyatlással együtt bekövetkezett a hátralépés az ősképtől a typusra, a szellemről az alakra, Krisztusról az emberre.

3. Mily nevezetes ama tény, hogy a sokaknál oly megszokott kifejezés „imádságot leolvasni, vagy elmondani“ a sz. írásban nem található, annak daczára hogy az a vallásos eszmék kifejezésére oly szógazdag. Az ima, melynek az élet minden egyéb nyilatkozatai felett az ember szabad közösségében kell állani teremőjéhez, és a mely úgy a leggyengébb lelki mozzanatnak, mint a legmélyebb lelki szükségnek kifejezése, az egyház első éveiben, még a nyilvános összejöveteleknél sem volt semmiféle szóbeli mintához kapcsolva. Tertullian mondása a 3 század elejéről igen világos: „Mi előmondó nélkül imádkozunk, mert szívből imádkozunk.“*)

*) „Denique sine monitore, quia de pectore oramus“. Tertulliani Apolog. C. 30. Justinus martyr, 50 évvel későbbben a gyülekezetben előülő szolgát, mint olyant jelöli meg, ki úgy imádkozik, a mint tud. „Ὁση δούλαμις ἄνωγ.“ Justin. martyr Apol. 1 cap. 68. p. 270. Ed. Otto. Vesd össze Rómab. 8. 26, 27; 1 Péter 4. 11. Lord King bebizonyítja, hogy az első keresztyéneknek semmiféle lithurgiájok vagy előírt imádságmintájok nem volt p. 33. Lásd továbbá Bunsen Hyppolitus-át 152 és 221—225. l.

A nyilvános liturgiák eredete felette bizonytalan: de abban mindenfelől megegyeznek, hogy annak behozatala csak igen lassanként történt, sőt oly környékeken is, hol ugyanazon liturgia használatának szokása egyöntetűsége vezetett, sok idő telt bele, míg a szabad imádkozás ki lett zárva. Sőt még azután is engedtetett némi szabadság. A mi illeti Angliát, ott egész VI. Eduárd és Erzsébet királyné uralkodásaig nem volt a nyilvános imákban egyöntetűség behozva.

4. Pál apostol saját példájára és Jézus szavaira utalva az Efezusbeli gyülekezet püspökeinek és presbytereinek erősen szívére kötötte, mennyire szükséges magokról és a gyengékről saját munkájok által gondoskodni. *) Sőt még a 4-dik és 5 században is akadunk püspökökre, kik világi hivatásban forgolódtak; és századok multak el, míg azon hitre jutottak, hogy a világi foglalkozások, melyeket az úrnak és apostolainak példája megszentelt, a keresztyén lelkipásztor kötelességeivel vagy jellemével meg nem férhetnének. Justinus martyr a 2-dik században és Tertullian a 3-diknak elején **) szólnak a hívők áldozatairól és az ő gondoskodásairól a betegek és elhagyottak, özvegyek és árvák, száműzetésben vagy fogságban lévő keresztyének szükségleteit illetőleg. De ezen írók egyike sem szól az elöljárók valamiféle fizetéséről. Igaz, hogy mintegy 50 évvel később, Cyprián idejében, ki saját vagyonát a gyülekezet szegényeinek ajándékozta, ily fizetésfélének akadunk nyomaira. De még akkor, sőt négy századdal később is minden szabad volt. Tertullian szavai illenek a nyugoti egyházban legalább a 6 és 7 századig uralkodott és keleten egész napjainkig uralkodó szokásra: „Nemo compellitur, sed sponte confert“. „Senkit sem kényszerítenek, hogy adjon, de mindenki önként adakozik.“ ***)

Midőn az első gyülekezettel összeköttetésben ezen ismeretes té-

*) Apost. Csel. 20. 33—35. Baumgarten megjegyzései e fontos helynél megérdemlik, hogy megfontoljuk: „Krisztus gyülekezete feladatát a pogány világ közepette csak akkor fogja betölteni, ha a pogányok apostolának ezen elvéhez hű marad, adni anélkül, hogy elfogadna. Egyedül ez által fog biztos és független állást elérni, mely őt képesítendő arra, hogy a világot megbüntethesse, megrázhassa, megorvosolhassa és javíthassa“ Baumgarten Apostelgesch. — 11. Vol. 380. l.

**) Justin. Martyr Apolog. 1. c. 67. Tertull. Apolog. c. 39.

**) Tertull. Apol. c. 39. Vesd össze Irenaeus: Adversus Haeret. 2. c. 32. §. 4. Lactantius, Div. Inst. 3. c. 26. Tatian. ad Graecos §. 50. Lásd Apollonius martyrnak felette emlékezetes levelét. (A. D. 180—190). Euseb. Eccl. Histor. lib. V. c. 18. melyben a következő indítványt teszi arra nézve: miképpen lehet az igazi profétát a hamistól megkülönböztetni: „Nem úgy látszik-e, hogy a szentírás tiltja a profétának ajándékot elfogadni? Ha tehát látok egy profétanőt, ki aranyat, ezüstöt és drága ruhákat elfogad, hogy ne vetném azt el?“ Továbbá: „ha tagadják, hogy az ő profétáik pénzt fogadtak el, legalább azt vallják meg, hogy ha rájuk lehetne bizonyítani, hogy azt elfogadták, akkor azok nem proféták.“

nyekre utalunk, ne gondolja senki, hogy 1 Kor. 9. 14: Galat. 6. 6. kikerülte figyelmünket, vagy hogy az ott előirt kötelességek iránt közönbösek lennénk. A modern egyháztörténetirók egyik legjelesbikke *) e helyeket, leginkább „utazó prédikátor“-okra tartja alkalmazhatónak és hozzá teszi: „Ebből nem szabad azt következtetni, hogy azoknál is úgy volt, kik meghatározott helyeken állandóan viseltek egyházi hivaltalt.“ De legyünk bármi véleményen a szentírás e helye iránt; világos, hogy az igazi elv nem az apostolnak az Efezusi gyülekezet püspökei és presbytereikhez intézett intés elhanyagolásában rejlik, hanem az ő saját, egész tanításával egyező, gyakorlatának követésében. „Szívesen megengedjük“ mondja Barclay 1675-ben „hogy azok, kiknek Isten lelkipásztort küld, vagy a kik között egyet támaszt, kötelesek (ha szükséges) annak szükségeiről gondoskodni. Továbbá, hogy méltányos, miszerint azt megkapja, a mi szükséges és hasznos.“ És Gal. 6. 6: 1 Kor. 4. 11—14 és 1. Tim. 5. 16, továbbá a törvény alatti levitákra utalva, folytatja: „Midőn Krisztus kiküldé tanítványait, azt mondá: Ingyen vettétek, tehát ingyen adjátok Máté 10. 8. Szabadságukban állott ételt és italt elfogadni azoktól, a kik nekik azt nyújtottak, hogy szükségüket kielégítsék. Ez mutatja, hogy nem kellett nekik arra törekedniök, hogy valamihez erővel jussanak, vagy előre alkudozzanak, de ellenkezőleg, hogy tegyék meg kötelességöket és önként közöljék, a mint az úr nekik parancsolta, annélkül, hogy jutalmazást keresnének vagy várjanak.“**)

V. A kérdés jelen állása.

Az előrebocsáttatoknak az államegyházak állására vonatkozó jelentőségét illetőleg befejezéseképpen még csak néhány megjegyzést kívánunk tenni.

Mi elfogadjuk, hálával Isten iránt, mind azon erdményeket, melyek az ő nagy irgalmassága és jósága által a reformátio korszakában keletkeztek, különösen pedig a szentiratoknak a népnyelvekre való lefordítását; annak elterjesztését a nép szabad használatára és ezeknek felébresztését az evangyéliom néhány rendkívül fontos tanának befogadására; kiváltképpen annak, a mi Jézus Krisztus urunk szenvedései és kereszthalálának teljes érvényü hatásáról és az ő egyedüli közbenjárásáról és képviseléséről az atya előtt szól.

Mi nem akarunk semmiféle változtatást egy párt előnyére, de az eredeti keresztyénség magas és szent érdekében, felhívunk minden keresztyént, gondolja meg, nem érkezett-e el az idő, oly intézményeket, — bármily régiek legyenek azok, — melyek által egyházi rendszerek az

*) Neander's Kirchengeschichte 269.

**) Barclay Apolog. pag. 221. Ed. 1678.

állammal való összeköttetésben fenntartatnak és melyek mellett méltányosan sem isteni jogot, sem apostoli szokást vagy tűrést felhozni nem lehet. — az igazságnak és a keresztyén bölesességnek megfelelő módon megszüntetni.

Örömmel ismerjük el az áldásokat, melyekben Isten az ő gondviselésével az államegyházak felállítása által ezeket részeltetett. De azt sem feledjük, hogy az áldások nem szolgálhatnak az isteni helybenhagyás bizonyítékai gyanánt.

Ezenfelül még a következőkre kívánjuk a figyelmet irányozni:

Először. Milliók, kik mint ugyanazon állam alattvalói, ugyanazon jogokkal bírnak, mint az előnyben részesített egyházak tagjai; lelkiismeretök unszolására kitérnek ezekből, és ehhez való joguk a felvilágosult országokban éppen oly tökéletesen elismertetik, mint a kegyelt egyházak létezési joga.

Másodszor. Az állam népességének egy része és több helyeken igen nagy része egyesegyedül eltérő egyházi nézetei miatt oly állásokból és előnyökből kizáratik, melyek polgártársaiknak, kiknek szintén nincs rá nagyobb igényük, megvannak adva; míg a nemzeti egyházak oly benyomások alatt nevednek, mintha nekik volna kizáró joguk és részök az állam keresztyénségéhez és, tán akaratlanul is, másképpen gondolkozó polgártársaik lenézésére taníttatnak, mintha ezek talán nem volnának ama nyilvános előnyök élvezetére jogosítva, melyeket a keresztyénség, követői számára biztosít.

Az államegyház ennél fogva már önmagában véve, a keresztyénélet kifejlődésének — úgy saját tagjai, mint másképpen gondolkodó keresztyéntársaiban, — akadályára van. Az ily állás egyrészt alkalmas elbizakodást és önhittséget, vagy legalább is a szeretetteljes részvét hiányát ébreszteni, a másik részen pedig azon izgatottságot szüli, mely az irigységet és a viszálykodás elterjedését oly könnyűvé teszi. A mellett mindkét résztől a kölesönös szűkkeblűség szelleme ápoltatik, mely azokat, kiket az Úr és Idvezítő szeretete kötelékével összefoglalni akar, inkább elválasztja, mint egyesíti.

Harmadszor: Míg az ó szövetségi egyház befolyása, a próféták elismert és nem korlátozott bizonyágtételeivel összeköttetésben, mindig a nemzet szentségét mozdította elő; nem tagadható, hogy az egyház összeköttetése az állammal, bárhol is, arra vezet, hogy Krisztus egyházát elvilágiasítja és annak a szentségről és igazságról való bizonyágtételét gyengíti. Az államegyházakban találunk földi ranggal, földi méltósággal és földi hatalommal felruházott püspököket; azt találjuk, hogy a törvény ereje önkéntelen fizetések teljesítésére felhasználtatik, és pásztorok helyeztetnek a gyülekezetek fölébe, minden tekintet nélkül

ezek beleegyezésére és jóváhagyására. E mellett felhozható ugyan a régi megromlott időkből átszármazott szokás; de nem találunk erre helyeslést a szentírásban, sőt ez úgy az új, mint az ószövetség szellemével teljesen ellentétben áll.

Negyedszer: Államegyházakban a gyülekezetek tevékenységét jobbra a „papság“ monopolizálja, a rendszerinti előjárók és a nép érezhető hátrányára. E rendszernek közvetlen hajlama van arra, hogy a népet szellemi kiskorúság és függés állapotában megtartsa és a Szentlélek adományainak gyakorlásában elnyomja; a minnek pedig az írás világos tana szerint az új szövetség különös előjogai egyikét kellene képezni. De nem egyedül a nép az, a mely visszatartóztatik. Sok államegyházban egy előjárónak sem szabad szívét szabadon, nyilvános imában kitárni, bármily állást foglaljon el különben, bármily tapasztalatai legyenek is és bármennyire is volna erre szüksége. Vagy a minta szerint kell imádkoznia, vagy éppen nem lehet.

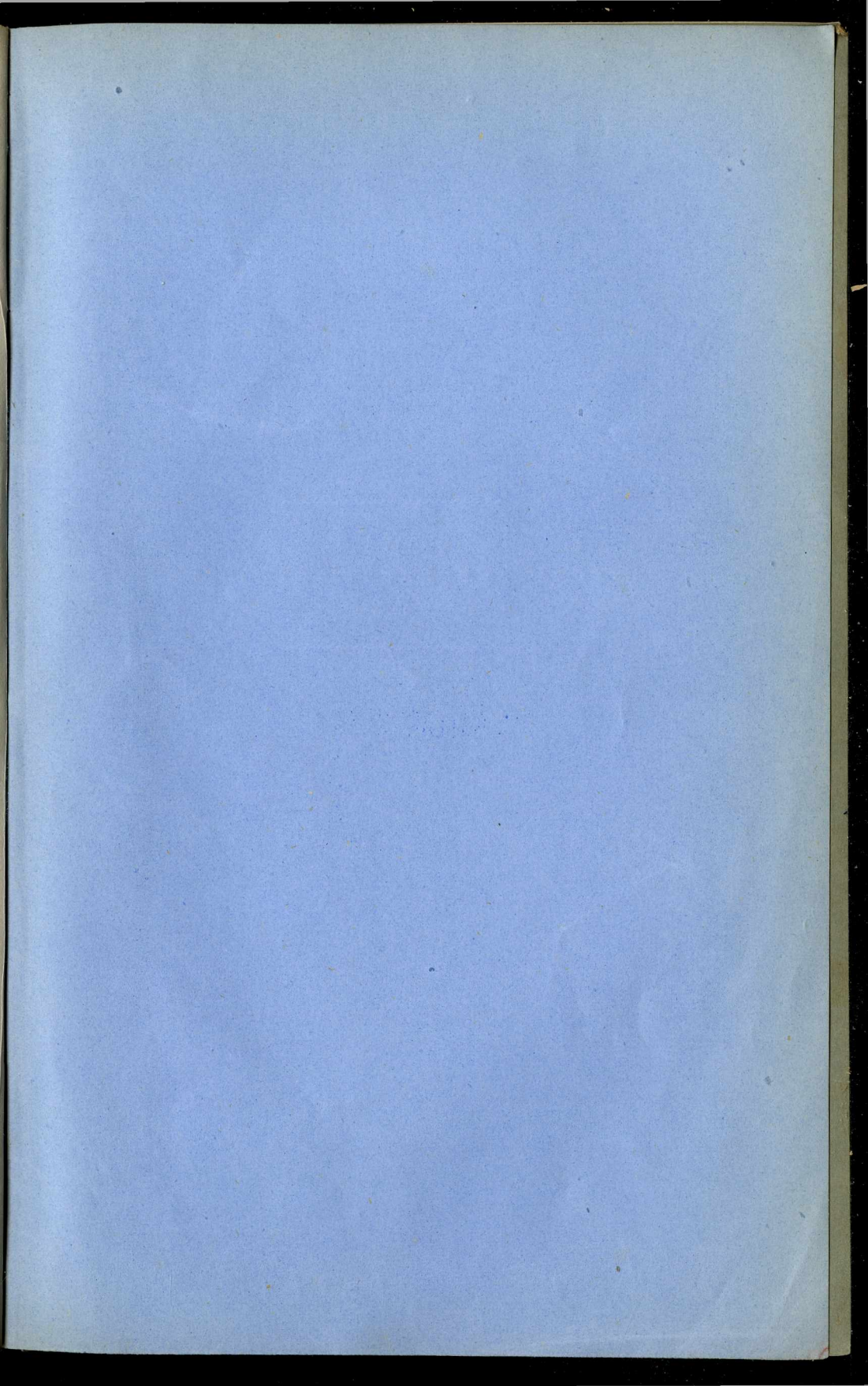
Igaz, hogy az államnak, saját felsőbbségének fenntartására és a polgári engedelmesség emlékezetben tartására, fennhatóságát gyakorolni szabad. De következik-e ebből, hogy e fennhatóságát egy keresztyén egyház uralmának felállítására vagy kierőszakolására felhasználnia szabad legyen? Miben áll egy keresztyén gyülekezet valódi befolyása és valódi hatalma? Földi méltóság és uralom hatalma-e ez, vagy sokkal inkább a hitnek és szentségnek hatalma, a benső életnek és szeretetnek hatalma? Az egyház régi idők óta nem testi, hanem szellemi fegyverekkel aratott diadalt, és ezek által kell most is győzedelmeskednie. Egyedül ily fegyverek azok, melyek által az írás igazságának — mert nem másnak javára beszélünk — túlsúlyt kell nyernie. És abban biztosak vagyunk, hogy ezek az egyházat jobban megvédik és általában a nép értelme és lelkiismeretének jobban ajánlják, mint mindazon fegyverek, melyeket az állam szertárai szolgáltathatnak.

Érezzük e nagy kérdés komolyságát. Viszálkodás vagy a változás szeretete miatt mit sem akarunk. Jól tudjuk, hogy minden, régi intézmények javítását érző kísérlethez, sok bölcsesség kívántatik. De különösen mindannál, a mi a kereszténységet illeti; mennyire szükséges ott, hogy a talaj az emberek szívében előbb tökéletesen megtisztíttassék, mielőtt az alap vagy pedig a fölépület biztosan megvethető és munkába vehető. Ennélfogva a türelem, elnézés és kölcsönös szeretet ép oly szükséges, mint a komolyság és buzgalom. Ha mindenki kész okólni, akkor mindnyájan rá fognak jönni, hogy sok a tanulni, és sok az elszokni való. Mindamellett nem szabad magunkat visszariasztatni attól, hogy ily változások szükségét szemügyre vegyük, mivel annak szükségképi következményei jelentékenyek és fontosak leendnek. Főképpen pedig

buzdítani óhajtjuk keresztyén társainkat, hogy több hitők legyen az ő feltámadott és élő urokban. Ő „szerette gyülekezetét és önmagát adta érte“ és ő még él, hogy azt képviselje és megdicsőítse, hogy az egy dicső gyülekezet gyanánt mutatkozzék ő előtt. Ne kételkedjünk az ő tartós szeretete és hatalma felől, és ne higgyük, hogy az ő igazságának megtartására vagy gyülekezetének a szellemi életben és szellemi erőben való megőrzésére más eszközök volnának szükségesek, mint azok, melyek szeretetének nagy kegyelmányában, az új testámentomban jóváhagyattak, és évszázadról évszázadra isteni hatályosságuknak annyi tanúbizonyságát adták a világ legyőzésében.

De a nagy kérdés, mely minden többinek alapjául szolgál, és melyhez képest minden többi elveszti jelentőségét, az, a mely minden szívhez szól, és a melynél mindenek egyiránt részesek, nevezetesen: készek-e minden ország keresztyéni szent komolysággal magokra venni a felelősséget és gyakorolni ama kötelességeket, melyeket az Isten gyermekeinek előnyei rájuk ruháznak? Mindeneknek papoknak kell lenni, fel kell öltözniök az üdv és igazság ruháit és a menyei polgárság boldogságát szent életben és viseletben kell élvezniök és nyilvánítaniok. Ezreknek ideigvaló és örökös boldogsága foglaltatik ama gyakorlati feleletben, mely e fontos kérdésre adatni fog. Egy „igen“ szó erre a nemzet szívében és életében a keresztyén egyház megerősítésére szolgálna, sokkal inkább, mint valaha. De mennyi van még fájdalom, a mostani államegyházakban, a mi az új testámentom eszméje, az Isten országa teljes megvalósulásának nemesak nem kedvez, sőt annak éppen akadályára van! Csakugyan azt képzelik némelyek, hogy a mostani államegyházak eltörlése által az állam megszűnnék keresztyén lenni? Lehet-e ennél nagyobb balgaság? Nem az állam az, mely a keresztyént alkotja, hanem a keresztyén az, ki az állam jellegét képezi. Annyiban — és csak is annyiban, a mennyiben a nép az evangyéliom hatalma alá kerül, fog a keresztyénség uralkodni a nemzeti tanácskozmányokban és lesz befolyással a törvény gyakorlatára. Ha ez volna az eset minden országban, azoknál, kik magokat keresztyéneknek vallják, mennyi okunk volna reményleni, hogy az egyházak — többé nem különválasztva az állam beavatkozása által, hanem egyesülve nagy rendeltetésök teljes tudatában a Jézus Krisztusban — hű tanúbizonyságai lennének az ő erejének és megváltó szeretetének az őket környező világ előtt; és sokkal inkább mint valaha, nyilvánvalóvá tennék amaz ígéret igazságát és boldogságát: „És minden te fiaid lesznek az Úrtól tanítottak és a te fiaidnak békeségök bőséges leszen. Igazságban megerősítettel, távol leszesz a nyomorúságtól, mert nem félsz attól, és a rettegéstől, mert nem közelget te hozzád.“ (Ezsaiás 54. 13. 14.)


~~~~~  
BUDAPEST.  
NYOMATTA HORNYÁNSZKY VICTOR.

1875.  
~~~~~

